

Mahmut Esat Bozkurt (1892-1943)

Mahmut Esat Bozkurt

1892 yılında Kuşadası'nda doğdu. Babası Hacı Mahmutzâde Hasan Bey, annesi Mekkiye Hanım'dır. İlk ve orta öğrenimini Kuşadası, İzmir ve İstanbul'da tamamladı. 1908-1909 ders yılında Hukuk Mektebine kaydoldu. Gazeteciliğe de bu yıllarda başladı. Hizmet, Köylü, İttihat gazetelerinde kaleme aldığı yazılarda iktisat bilimini tartıştı, köy çocuklarının eğitimi ile ilgilendi, "hakimiyet-i milliye"nin önemini vurguladı. 1912 yılında Hukuk Mektebinden mezun oldu. Öğrenimine devam etmek üzere İsviçre'ye gitti. Lozan'da Fribourg Üniversitesi'nde başladığı lisans eğitimini 1916 yılında tamamladı. 1917 yaz döneminde doktora eğitimine başladı. 1919 yılında Osmanlı Kapitülasyon Rejimi ile ilgili tezini tamamladı. Türkiye'nin bu ayrıcalıkları tek taraflı olarak kaldırılabileceğini kanıtladığı tezi ile 24 Mart 1919'da "Cum laude" takdir derecesini aldı.

Öğrenimini sürdürürken Lozan Türk Yurdu Derneği'nin canlandırılmasında etkin rol oynadı. Uzun süre derneğin başkanlığını üstlendi. Türk milliyetçiliği düşüncesini geliştirmek ve yaymak amacı ile yurt üyelerinin konferans vermesini sağladı. Kendisi de konferanslar verdi. 1919 yılı Haziran ayı sonlarında **Şükrü Saraçoğlu** ile birlikte İsviçre'den ayrıldı. **Venizelos** "Mahmut Esat ve Şükrü nüfuzlu Jön Türk'tür." uyarısı ile Roma'ya çektiği telgrafla, ülkelerine dönmelerine izin verilmemesini ve tutuklanmalarını istedi ise de İtalya-Napoli üzerinden Rodos'a, oradan da gizlice bindikleri Liççiri isimli İtalyan gemisi ile Kuşadası'na geldi. Bölgede; biri gezici, diğeri sürekli olmak üzere oluşturduğu müfrezelerle Yunanlılara karşı vatanını savundu. Şükrü Saraçoğlu ile birlikte, barış konusunda TBMM'nin önerilerini öğrenmek isteyen İtalyan Generali Kont Senni ile 6 Mayıs 1920'de görüştü. İzmir'de tek bir Yunan askeri bırakılmasına izin verecek bir barışın kabul edilmeyeceğini vurguladı.

23 Nisan 1920'de açılan TBMM'ye İzmir'den milletvekili seçildi. 16 Ağustos 1920'de TBMM'ye katıldı. İzmir milletvekili olarak yaşamının sonuna dek sürdüreceği yasama görevinde tam bağımsızlıkçı tutumundan ödün vermedi. Türkiye'de kişi ve sınıf egemenliğinin değil, gücünü Türkiyeli üreticinin ekonomik ve toplumsal çıkarlarından alacak halk saltanatının kurulması tezini savundu. Tam bağımsızlıkçı ve ulusal egemenlikçi kimliği ile hem **Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu** (I. Grup)'nda İdare Heyeti üyesi oldu hem de Selamet-i Umûmiye Komitesi içinde yer aldı. "Resmî" **Türkiye Komünist Fırkası**nın da üyeleri arasında idi.

12 Temmuz 1922-22 Eylül 1923 tarihleri arasında İktisat Vekilliği yaptı. Bu görevi sırasında; halkı şirketler kurarak yerli sanayinin geliştirilmesi yönünde özendirdi. Ziraat Bankası'nda yaptığı düzenlemelerle köylünün kredi olanaklarını artırdı. Köy Bankaları Projesi ile halkı tefecinin elinden kurtarmayı, üretimi artırmayı, köylülerin ekonomik ve toplumsal durumlarını düzeltmeyi, köyleri bayındırlaştırmayı hedefledi. 19 Eylül 1922'de kurduğu Türkiye Millî İthalat ve İhracat Anonim Şirketi ile Türk ulusunu, o güne kadar çekingen kaldığı ticari faaliyetlerin içine çekmeye özen gösterdi. Tek egemen gücün ulus olduğunu ısrarla vurguladı.

1924 Anayasa tasarısı görüşmelerinde Cumhurbaşkanı'na veto ve fesih yetkisi veren maddelere ulus egemenliğine aykırı olduğu gerekçesiyle karşı çıktı. Çağrısı üzerine Çankaya'da Atatürk ile konuyu tartıştı ve ikna etti. 22 Ekim 1924-22 Eylül 1930 tarihleri arasında Adliye Vekilliği yaptı. 17 Şubat 1926'da Medeni Yasa'nın, 1 Mart 1926'da Ceza Yasası'nın, 22 Nisan 1926'da Borçlar Yasası'nın, 29 Mayıs 1926'da Kara Ticaret Yasası'nın, 18 Haziran 1927'de Hukuk Davaları Yargılama Usulü Yasası'nın, 9 Ocak 1929'da Ceza Davaları Yargılama Usulü Yasası'nın, 13 Mayıs 1929'da da Ticaret Yasası'nın Deniz Ticareti'ne yönelik ikinci kitabının, 18 Nisan 1929'da ise İcra ve İflas Yasası'nın TBMM'de kabulünde önemli hizmetleri oldu. Yasa dilinin Türkçeleştirilmesi çalışmalarını da başlattı. Kabul edilen Medeni Kanun ile **Lozan Antlaşması**'nın 42. maddesi ile aile ve kişi hukuku alanında geleneklerine göre hukuk kuralları belirleme hakkına sahip olan Musevi, Katolik Ermeni, Protestan Ermeni ve Ortodoks Rum Türk vatandaşları laiklik temeline oturan bir Medeni Yasa'nın kabul edilmesi kararının ardından Vekâlete gönderdikleri "Feragatnameler"le Lozan'da kendilerine tanınan ayrıcalıklardan yine kendi istekleri ile vazgeçtiklerini belirterek Türk ulusunun bir parçası olduklarını vurguladılar.

Mahmut Esat, adalet örgütüne de büyük önem verdi. Cezacıların gözlüğü olarak nitelediği Adli Tıp Kurumunu çağdaş bir yasaya kavuşturdu. Ceza ve tutukevlerini çağdaşlaştırmak için programlı çalışmalar yaptı. Hükümlüleri üretici konuma getirecek önlemler aldı ve bölge hapisanelerinin açılması yönünde bir proje başlattı. Yargıçların ekonomik durumlarını iyileştirmeye çalıştı; adliye personelini, devrimin ruhu ile bağdaşan çağdaş bir görünüme kavuşturdu. Avukatlık Yasası'nda yaptığı değişikliklerle, avukatlık mesleğini; Hâkimler Yasası ile de yargıçların atama, yükseltme ve görevden alma işlemlerini yasal güvenceye bağladı. Bu yasa ile Türk kadınlarının mesleğe girmesine de olanak sağladı. Böylece Türkiye Almanya'dan sonra kadın yargıç olma onuruna erişen ikinci ülke oldu. Geleneksel düşüncüyü temsil edenlerin tüm itirazlarına karşı var gücüyle savaşıyor Ankara'da Adliye Hukuk Mektebi'nin açmasını sağladı ve çağdaş Türkiye'nin çağdaş hukukçularının yetiştirilmesinde öncü rol oynadı.

Türk Bozkurt gemisi ile Fransız Lotus gemisinin çarpıştığı ve sekiz Türk gemicinin yaşamını yitirdiği **Bozkurt-Lotus davasında**, Mustafa Kemal Paşa'nın isteği üzerine Türkiye'yi temsil etti. Lahey Uluslararası Adalet Divanı'nda yaptığı etkili savunma ile Türkiye'nin haklılığını kabul ettirdi. Böylece, çağdaş Türk hukukçularının Türkiye'nin ulusal çıkarlarını her zeminde savunabileceklerinin örneğini verdi. Bu başarısı nedeniyle Atatürk kendisine "Bozkurt" soyadını uygun buldu. Türkiye Cumhuriyeti'nin laik hukuk düzenine taşınmasında katkısı olan Mahmut Esat, bu sürecin devrimci kuşaklara aktarılmasında da etkin rol oynadı. İstanbul Üniversitesi'nde kurulan İnkılap Tarihi Enstitüsü'nde, ardından Ankara İnkılap Kürsüsünde 15 Kasım 1933'te Atatürk tarafından Türk Devrimi'nin "hukukî ve adli tarihini" okutmakla görevlendirildi. 1934 yılında başladığı bu dersleri İzmir Halkevi'nde yineleyerek kamuoyunu, devrimin amacı konusunda bilinçlendirmeye çalıştı. Ayrıca 1941 yılına kadar Hukuk Fakültesi'nde Devletler Genel Hukuku ve İnkılap Tarihi; Siyasal Bilgiler Okulunda ise Anayasa Hukuku derslerini yürüttü. Hukuk Fakültesi öğrencileri için "Devletler Arası Hak" kitabını yazdı.

1920'den 1943'e kadar TBMM'de İzmir milletvekili olarak yer alan, 23 Mart 1925'te TBMM'de yapılan törende göğsüne Kırmızı-Yeşil Şeritli İstiklal Madalyası takılan, 7 Şubat 1924'te kabul edilen 408 sayılı yasaya dayalı olarak 1940'lı yıllarda Milis Yüzbaşı Rütbesi ile onurlandırılan Mahmut Esat Bozkurt silahıyla cephede, konuşmalarıyla mecliste, kalemiyle basında çağdaş Türkiye'nin yapılanmasında, Türk devriminin genç kuşaklara aktarılmasında etkin rol aldı. İnançla bağlandığı "Atatürk İhtilali"ni kitaplaştırdı. 51 yıllık yaşamı süresince kaleme aldığı yedi kitap ve **Anadolu'da Yeni Gün** (Cumhuriyet), **Hâkimiyet-i Milliye** (Ulus), Sada-yı Hak, **Tan**, Son Posta, Yeni Sabah, Anadolu gibi gazetelerde kaleme aldığı beş yüze yakın makale ile Kemalist İdeoloji'yi hizmette bulundu. 16 Aralık 1943'te Yeni Sabah gazetesindeki yazı masası başında aniden rahatsızlandı. 19 Aralık'ta komaya girdi. 21 Aralık 1943 Salı günü saat 18:10'da yaşama gözlerini kapattı.

Şaduman HALICI

KAYNAKÇA

1933 Yılında İstanbul Üniversitesinde Başlayan İlk İnkılap Tarihi Ders Notları/Mahmut Esat Bozkurt, Recep Peker, Yusuf Kemal Tengirşenk, Haz. Oktay Aslanapa, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1997.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.10-47.303.27.

Gayrimüslim Akalliyetlere Mensub Türk Teb'asının Ahdî Haklarından Feragatleri, Mahzarlar Mecmuası, Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, 1926.

HALICI, Şaduman, **Yeni Türkiye Devleti'nin Yapılanmasında Mahmut Esat Bozkurt (1892-1943)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2004.

Türk Tarih Kurumu Arşivi, DN: Y/653.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-1991, TBMM Basımevi, Ankara 1994.

30/10/2024 tarihinde <https://aturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/mahmut-esat-bozkurt-1892-1943/?pdf=3509> adresinden erişilmiştir